

METAFYZIKA

le. Neboť je něco, co stále (*aei*)^b pohybuje tím, co je pohybováno; a tento první pohybující činitel (*to próton kinún*) je sám nehybný (*akinéto*).

KNIHA PÁTÁ

VYSVĚTLENÍ NĚKTERÝCH FILOSOFICKÝCH POJMŮ

1. Počátek

(1) Počátkem (*arché*) se nazývá předně to, od čeho se někdo | nejprve začne pohybovat; například u délky a u cesty je z jedné strany tento | počátek, ze strany opačné jiný. 1012^b
35
1013^a

(2) Za druhé to, z čeho se každá jednotlivá věc nejúčelněji provádí (*gignesthai*); tak i při učení nelze někdy začít tím, co je první a je základem věci, nýbrž tím, co se dá nejsnadněji pochopit.

(3) Za třetí se počátkem nazývá to, z čeho jako složky něco nejprve vzniká, jako u lodi | kýl a u domu základy; u živočichů jedni za něj pokládají srdce, druzí mozek a třetí ještě něco jiného. 5

(4) Za čtvrté se tak nazývá to, co je první při vzniku něčeho, aniž je jeho složkou, a od čeho nejprve počíná pohyb a změna; tak počátkem dítěte je otec a matka a počátkem pŭtky | je nadávka. 10

(5) Za páté to, co záměrně podle své vůle (*proairesis*) působí pohyb a změnu v tom, co je pohybováno a měně-

no, jako se v obcích nazývají vrchnosti, vlada velmožů, králů a tyranů; mimo to vědy a umění a z nich především ty, jež vedou.

(6) Za šesté se počátkem nazývá to, z čeho se věc nejprve | poznává; neboť i to se jmenuje počátkem věci,* jako například předpoklady či návěsti důkazů.

Tolika způsoby se také vypovídá „příčina“ (*aition*). Neboť každá příčina je počátkem.

Všechny počátky tedy mají společné to, že jsou něčím prvním, z čeho něco buď je nebo vzniká nebo je poznáváno; jedny z nich jsou ve věcech, druhé jsou | mimo ně. Proto počátkem je příroda, prvek, myšlení, vůle, podstaty i účel; neboť pro mnoho věcí počátkem jak poznání, tak pohybu je dobro a krásno.

2. Příčina

(1) Příčinou (*aition*) se nazývá* jednak to, z čeho jako ze součásti (*enyparchon*) něco | vzniká; tak je kov příčinou sochy, stříbro příčinou poháru a rovněž rod, k němuž ty látky náležejí.

(2) Jednak se tak nazývá tvar (*eidos*) a vzor (*paradeigma*), to je pojem bytnosti (*to ti én einai*), a pak i rody toho, jako například příčinou oktávy je poměr dvou k jedné a vůbec pak číslo, a pak části obsažené v pojmu.

(3) Za třetí se příčinou nazývá to, z čeho | nejprve pochází počátek (*arché*) změny nebo klidu; tak například příčinou je rádce, a tak otec je příčinou dítěte a vůbec působící činitel je příčinou toho, co je působeno, a měnící činitel příčinou toho, co je měněno.*

(4) Za čtvrté příčinou je něco jako účel (*telos*), to je to, k čemu něco směřuje, jako například příčinou procház-

ky je zdraví. Neboť na otázku, proč někdo jde na procházku, odpovídáme, aby zůstal zdravý; | říkájice to, jsme přesvědčeni, že jsme udali příčinu. Tak se příčinou nazývá i to, co se činností jiného koná a děje ještě uprostřed před dosažením účelu; například k | zdraví směřuje od- 35
tučňování nebo pročišťování, léky nebo nástroje, věci to, 1013^b
jež jako prostředek slouží účelu; ale rozlišují se od sebe tím, že jedny jsou nástroji, druhé výkony.

Tolika tedy asi způsoby se vypovídá příčina. Ježto se však | vypovídá tolika způsoby, vyplývá z toho, že totéž 5
může mít více příčin, a to nejen mimochodem; například příčinou sochy je jak umění sochařské, tak kov a oboje nikoli v nějakém jiném vztahu (*kath' heteron*), nýbrž právě pokud je sochou; ale ne týmž způsobem, nýbrž jedno jako látka, druhé jako hybná příčina (*hothen hé kinésis*).

Ještě je i vzájemný příčinný vztah,* například námaha je příčinou | dobrého stavu těla, a ten je příčinou náma- 10
hy, ale ne v témž smyslu, nýbrž jedno jako účel a cíl, druhé jako počátek pohybu. Mimoto někdy jedno a totéž bývá příčinou opaku; neboť nepřítomnost toho, čeho přítomnost je příčinou určitého jevu, označujeme někdy za příčinu opaku; tak za příčinu ztroskotání lodi pokládáme nepřítomnost kormidelníka, jehož přítomnost byla příči- 15
nou její | záchrany. Obojí však, přítomnost i nepřítomnost, jsou příčinou účinnou (*aitia hós kinúnta*).

Ale všechny příčiny právě vyjmenované dají se zcela zřejmě shrnout do čtyř druhů.* Hlásky jsou příčinou pro slabiky, látka pro to, co je z ní zhotoveno, oheň, země a všechno takové pro tělesa, | části pro celek a předpoklady pro závěr; všechno to je příčinou jako to, z čeho něco jest, ale s tím rozdílem, že (1) jedno je jako podklad, například části, (2) druhé jako bytnost,* celistvost, složení a tvar. (3) Semeno však, lékař, rádce a vůbec pů-

25 sobící činitel jsou příčinou jako to, od čeho pochází po-
čátek změny | nebo klidu. (4) Jiné konečně je příčinou
jako účel pro jiné a jako dobro; neboť účel chce být pro
jiné něčím nejlepším a cílem. Přitom však nemusí zále-
žet na tom, zda míníme dobro skutečné či zdánlivé.

30 To všechno se tedy nazývá příčinou a tolik je druhů
příčin. Obměn (*tropoi*) příčin je sice na počet | mnoho,
ale shrneme-li je na nejdůležitější, dají se i ty uvést na
menší počet.

(A) Příčina totiž, i když jde o příčinu stejného druhu,
se vypovídá mnoha způsoby; jedna v srovnání s jinou
jako původní (*proterós*), druhá jako odvozená (*hyste-
rós*). Tak například příčinou zdraví je lékař a odborník,
příčinou oktávy je dvojnásobek a číslo,* a tak vždy to, co
objímá každou jednotlivinu.*

35 (B) Dále to platí také o mimotných příčinách (*to sym-
bebékos*) | a o jejich rodech; tak například příčinou sochy
je v jiném smyslu Polykleitos a v jiném sochař, poněvadž
1014^a je případkem, něčím vedlejším, že sochař | je Polyklei-
tos. A tak příčinou jsou i rody objímající to, co je ve-
dlejší, například příčinou sochy je člověk anebo ještě
obecněji živá bytost, poněvadž Polykleitos je člověkem
a člověk živou bytostí. Ale také z mimotných určení jed-
5 no je vzdálenější a | bližší než jiné, například řekne-li se,
že příčinou sochy je běloch nebo vzdělaný člověk a ni-
koli jenom Polykleitos nebo člověk.

(C) Avšak vše, co se nazývá příčinou vlastní nebo mi-
motnou, se vypovídá (a) jednak jako mohoucí (*dyname-
na*), (b) jednak jako působící (*energúnta*), jako například
10 příčinou stavění je stavitel jako takový nebo stavitel sku-
tečně stavějící. | Podobně, jak bylo řečeno,* je tomu
i u toho, čeho příčina je příčinou, například mluví se
o příčině této určité sochy nebo sochy vůbec anebo vše-

obecně obrazu a o příčině tohoto kovu nebo kovu anebo
vůbec látky; a zrovna tak je tomu u věcí vedlejších.

(D) Dále jedno jako druhé může ve výpovědi být sdru-
ženo (*symplekomena*), jako když se například neřekne
Polykleitos nebo sochař, | nýbrž sochař Polykleitos. 15

Přece však na počet je těch příčin jenom šest, z nichž
každá se vypovídá dvojím způsobem; totiž buď (1) jako
jednotlivina anebo (2) jako rod nebo (3) jako případek
nebo (4) jako rod případku, a to (5) sdruženě nebo zhola,
a všechno to jako (6) příčina | (a) působící nebo (b) z hle- 20
diska možnosti.

Rozdíl je v tom, že příčiny skutečné a ty, jež jsou pří-
činami jednotlivin, jsou a nejsou zároveň s tím, čeho jsou
příčinou, například tento lékař s tímto léčeným člově-
kem, tento stavitel s touto stavbou, ale není tomu tak
vždy u příčin z hlediska možnosti; neboť nezaniká vždy
zároveň dům a | stavitel. 25

3. Prvek (živé)

Prvkem (*stoicheion*) se nazývá:

(1) to, z čeho se něco skládá jako z první složky a jež
se, co se týče druhu, nedá dělit v jiný druh.

(a) Tak prvky hlasu je to,* z čeho se hlas skládá a v co
se posledně rozkládá, a to tak, že se již nedá rozkládat
v jiné | druhově různé hlasy. I když je tu další dělení, 30
tedy jsou to části stejného druhu, například každá část
vody je vodou, ale není tomu tak u slabiky.

(b) Podobně ti, kdo o tom mluví, mluví o prvcích těles
jako o něčem posledním, v co se tělesa rozkládají a co se
již nedá rozložit v jiné druhově různé; a ať již mluví
o jednom nebo o více takových, | nazývají prvky právě 35

toto. Podobně se mluví také o prvcích geometrických důkazů* a vůbec o prvcích důkazů. První důkazy totiž, 1014^b jež jsou opět obsaženy ve více | důkazech, nazývají se prvky důkazů. Takového druhu jsou v sylogismech první soudy,* jež se získávají ze tří pojmů s pomocí jednoho středního.

(2) Odtud se „prvek“ přenáší na:

5 (a) to, co jsouc jedno a malé prospívá mnohému. | Proto se prvkem nazývá také to, co je malé, jednoduché a nedělitelné.

(b) Odtud pochází, že se to, co je v nejvyšší míře obecné, pokládá za prvek, poněvadž každé z nich, jsouc jedno a jednoduché, je obsaženo v mnoha věcech, buď ve všech nebo ve většině jich. Proto také někteří míní, že jednotka a bod jsou počátky. Ježto tedy takzvané rody 10 jsou | obecné a nedělitelné – není totiž o nich výměru* –, jmenují někteří rody prvky, a to spíše než druhový rozdíl, protože rod je obecnější. Neboť tam, kde je druhový rozdíl, je tím dán i rod, ale tam, kde je rod, není dán po každé druhový rozdíl. Ale všude tu je společné to, že 15 v každém případě prvek znamená něco | prvního, co je ve věcech obsaženo.

4. Příroda, přirozenost

Přírodou (*fysis*) se jedním způsobem nazývá:

(1) vznik a vývoj věcí, jež se rodí a rostou (*tón fyomenón genesis*), jako kdyby se ve slově „*fysis*“ samohláska *y* vyslovovala dlouze;*

(2) jiným první složka, z níž pochází to, co roste, rozvíjí se;

(3) za třetí to, od čeho vychází první pohyb v každé

jednotlivé přírodní bytosti jako takové.* | „Růsti“ (*fyes-thai*) se vypovídá o všem, co se zvětšuje skrze jiné tím, že se ho dotýká a s ním srůstá nebo k němu přirůstá, jako je tomu u zárodku. Mezi srůstem (*symfysis*) a dotykem je však rozdíl; neboť tu kromě dotyku nemusí být nic jiného, ale u věcí, jež jsou srostlé, je ještě něco jednotného, co je v obou totožné; a to právě působí, že místo aby se | dotýkaly, spolu srůstají a jsou jedno co do nepřetržitosti a kolikosti, ale ne co do jakosti. 20 25

(4) Za čtvrté se „*fysis*“ nazývá první, z čeho buď je nebo se vyvíjí přírodní věc a jež je neutvářené a nemůže se z vlastní moci měnit; tak se například u sochy a u kovových náradí užívá | „*fysis*“ o kovu, u dřevěných o dřevu.* A podobně je tomu i u ostatních věcí. Neboť každá ta látka je a trvá proto, že se zachovává první látka. Neboť v tomto smyslu se mluví také o „*fysis*“ prvků přírodních věcí, čímž jedni míní oheň, druzí zemi, jiní zase vzduch, jiní vodu nebo něco jiného takového, a konečně | jedni jenom některé z nich, druzí všechny dohromady. 30 35

(5) „*Fysis*“ se ještě v jiném smyslu nazývá podstata (*úsiá*) věcí přirozeně jsoucích; tak toho slova užívají například ti, kdo míní, že první složení prvků je *fysis*, anebo jak Empedoklés | praví: 1015^a

*U věcí jsoucích není, čemu se říkává fysis,
ale je toliko směs a opět pak rozklad té směsi.
Fysis – toť je pro to jen slovo, jež vymyslíl člověk.*

Proto také říkáme o tom, co přirozeně, od přírody (*fysei*) je nebo vzniká, i když je tu již to, z čeho se přirozeně vyvíjí nebo jest, že ještě | nemá své přirozenosti (*fysis*), 5 nemá-li svůj tvar a podobu.

Přirozeně tedy je celek složený z nich obou, jako například živočichové a jejich části; přirozeností však je jednak první látka – a to dvojím způsobem, buď první pro tuto určitou věc, anebo první zhola, jako například
10 pro práce z kovu je kov první, ale první zhola je | snad voda, jestliže vše, co se dá tavit, je voda* –, a jednak tvar a podstata, a to je účel a cíl vzniku a vývoje.

(6) Přeneseně (*metaforá*) se pak „fysis“ užívá také vůbec o každé podstatě, protože *fysis* je druh podstaty.

Podle toho tedy, co bylo řečeno, znamená *fysis* v prvním a vlastním smyslu podstatu toho, co v sobě jako takovém má | počátek pohybu; neboť látka se nazývá *fysis*
15 proto, že v sebe přijímá jeho působnost, a vznikání a růst proto, že jsou to pohyby, jež od něho vycházejí. A tento počátek pohybu v přírodních věcech je nějak obsažen buď v možnosti nebo ve skutečnosti.

5. Nutné

(1) Nutným (*anankaion*) se nazývá, co (a) tvoří spolupříčinu, podmínku (*synaition*), bez níž život není možný; tak pro živou bytost je nutno dýchat a žít se, neboť bez toho nemůže žít. (b) I nazývá se tak to, bez čeho dobro nemůže být nebo se uskutečnit, anebo bez čeho nelze odstranit zlo nebo se ho zbavit, jako je například nutno
25 užívat léku, | abychom nebyli nemocni, a plout do Aiginy, abychom dostali peníze.

(2) Za druhé se tak nazývá vnější donucení a násilí, to je činitel tlumivý, zabraňující vnitřnímu nutkání a svobodné vůli. Neboť to, co je z donucení, je nutné, a proto také nelibé, jak praví Euénos:*

Bolest působí vždy z nutnosti konaná věc.

A násilí je druh nutnosti, jak říká Sofoklés:*

30

Než násilí mne nutí takto jednat.

A zdá se, že nutnost je něco, co se nedá změnit přemlouváním; správně, neboť je opakem pohybu, jenž vychází ze záměrné volby (*proairesis*) a z rozumné úvahy (*logismos*). Za třetí říkáme, že to, co nemůže být jinak, že to tak nutně | jest. A podle toho i všechno ostatní nazývá se
35 nějak nutným. Neboť se o tom, co je vynucené, říká, že je nutno | konat to nebo trpět, kdykoli pro nátlak není možno řídit se vlastním nutkáním, v domnění, že je to
1015^b nutnost, pro kterou nelze jinak. A zrovna tak je tomu u podmínek života a dobra. Neboť není-li na jedné straně možné | dobro a na druhé život a bytí bez jistých podmínek, jsou právě tyto nutné, a taková příčina je druhem nutnosti.

(4) Za čtvrté k tomu, co se pokládá za nutné, náleží ještě důkaz, poněvadž, je-li něco dokázáno zhola, nemůže tomu být jinak. Příčinou nutnosti jsou návěsti, když je nemožno, aby jinak bylo to, z čeho vyplývá závěr.

U jedné věci | příčinou jejich nutnosti je ovšem něco jiného, u druhých však nikoli, spíše ony jsou příčinou toho, že něco jiného nutně jest. Proto první a ve vlastním smyslu nutné je jednoduché; to se totiž nemůže projevat více způsoby (*úk endechetai pleonachós echein*),
10 hned tak a hned jinak; neboť by se pak projevovalo více způsoby. Je-li tedy něco věčného a nehybného, neměnného, | není podrobena žádnému nátlaku ani něčemu, co
15 by bylo proti jeho podstatě.*

6. Jedno

„Jednem“ (*hen*) se něco nazývá* (1) jednak mimotně,*
(2) jednak o sobě.

(1) Mimotně například, když se „Koriskos“ a „vzdělané“ spojí a řekne se „vzdělaný Koriskos“; neboť je to totéž, řekneme-li „Koriskos a vzdělané jsou jedno“*
20 a „vzdělaný Koriskos“, a „vzdělané a | spravedlivé je jedno“ a „vzdělaný Koriskos a spravedlivý Koriskos“. Všechno to se totiž označuje jako jedno mimochodem <čili jako případek>, tedy spravedlivé a vzdělané, protože případlo jedné podstatě, vzdělané a Koriskos, protože případlo jedno druhému. Podobně nějakým způsobem i vzdělaný Koriskos je jedno s Koriskem, poněvadž
25 | z částí pojmu jedna připadla druhé, totiž vzdělané Koriskovi, a vzdělaný Koriskos je v jisté míře jedno se spravedlivým Koriskem, poněvadž část jednoho i druhého připadla témuž podmětu. Zrovna tak je tomu, i když se mluví o případu u rodu nebo u obecniny, například že
30 člověk | a vzdělaný člověk je totéž; neboť se tím říká, buď že se vzdělané vyskytlo u člověka, této jedné podstaty, anebo že se obé vyskytlo u jednotlivé bytosti, například u Koriska. Jenže mu obé nenáleží tímž způsobem, ale jedno snad jako rod a obsažené v podstatě
35 a druhé jako stav nebo vlastnost podstaty.* Co | se tedy nazývá jednem mimochodem, jmenuje se tak tím způsobem.

(2) Ale z toho, o čem se říká, že je jednem o sobě
1016^a (*kath' hauto*), (a) něco se tak jmenuje proto, že | je nepřetržitě (*syneches*), jsouc spojeno v jednotný celek, jako například svazek páskou a prkna kličem; také čára se zove jednem, i když je lomená, je-li jen nepřetržitá, zrovna jako i každý jednotlivý úd, například noha a rámě. Ale

právě v těchto případech je jednem ve vyšší míře to, co je nepřetržitě svou přirozeností, než to, co pouze umělým uspořádáním.* | Nepřetržitým se rozumí to, čeho pohyb 5 je jeden a nemůže být jinak; jednem je pak pohyb, je-li nedělitelný, a to nedělitelný co do času. Nepřetržitým o sobě se nazývá, co není jednem jenom dotykem; neboť položíme-li vedle sebe dřívka tak, že se navzájem dotýkají, nelze říci, že jsou jednem, ani jako dřevo, ani jako těleso, ani nic jiného nepřetržitého. A vůbec nepřetržitě | se nazývá jednem, i když má oheb, ale spíše nemá-li ho, 10 například holeň nebo kyčel jsou více nepřetržitě než celá noha, poněvadž pohyb nohy nemusí být jeden. Tak i přímka je ve větší míře jednem než křivka. O křivce, jež je lomena v úhlu, říkáme, že je a není jednem, ježto je možno, že pohyb jednotlivých částí | jednak je zároveň, 15 jednak není; ale pohyb přímky se děje vždy všude zároveň a žádná její rozměrná část není jedna v klidu, druhá v pohybu, jak je tomu u křivky.

(b) Jiným způsobem se ještě něco nazývá jednem, je-li podmět druhově nerozdílný.* Nerozdílné (*adiaforon*) je však to, čeho druh pro vnímání je nedělitelný (*adiaireton*). Podmětem je tu | buď to, co je první nebo poslední 20 se zřením ke konci. Tak se říká, že víno je jednem a voda je jednem, pokud jsou nedělitelné z hlediska druhu; a vůbec je možno všechny tekutiny nazvat jednem, jako olej, víno a látky rozpustné, poněvadž všechny mají tentýž poslední podklad; neboť to všechno je voda nebo vzduch.

(c) Dále bývá něco zváno jednem, jestliže jeho rod (*genos*) je jeden, | jenž se rozlišuje protikladnými rozdíly. A toto všechno se nazývá jednem, poněvadž právě 25 rod, jenž je základem rozdílů, je jeden. Například kůň, člověk a pes jsou něčím jednem, ježto všechno to jsou živé bytosti, a je to zajisté něco podobného tomu, kde

látka je jedna. Tyto předměty jsou tedy jednou zваны jed-
nem v tomto smyslu, podruhé jsou označovány jako to-
30 též se zřetelem k vyššímu rodu, | jsou-li posledními dru-
hy rodu; tak například rovnoramenné a rovnostranné je
jeden a týž obrazec, poněvadž oboje jsou trojúhelníky,
avšak nejsou to tytéž trojúhelníky.

(d) Dále se jednem nazývá všechno, při čemž se pojem
(*logos*), vyjadřující bytnost, nedá odloučit od jiného, jenž
35 vysvětluje bytnost věci; neboť o sobě | lze každý pojem
rozložit. Tak totiž jednem je také to, čeho přibývá a ubý-
vá, poněvadž pojem je tu jeden tak, jako u ploch pojem
1016^b | tvaru je jeden.

Vůbec tam, kde myšlení, jež myslí (*noésis nouisa*) byt-
nost, je nedělitelné a nepřipouští dělení ani časově, ani
místně, ani pojmově, je jedno v nejvyšší míře; a tu jsou
to zase zvláště podstaty.

Všeobecně se však jednem nazývá to,* co nepřipouští
dělení, a pokud je nepřipouští, potud se nazývá jednem.
5 | Tak se říká, že člověk je jedno, když jako člověk nepři-
pouští dělení, a stejně je tomu u živočicha a veličiny.
Často se ovšem něco nazývá jednem* proto, že je jednem
něco jiného, co je působí nebo v sobě má nebo dává v se-
be působit anebo má k němu vztah; přece se však jednem
v první řadě nazývá to, čeho podstata je jedna. Jedna pak
je buď z hlediska nepřetržitosti nebo druhu nebo pojmu;
10 neboť | jako mnohost počítáme to, co buď není nepřetr-
žité nebo co nemá jeden druh anebo jeden pojem.

Dále někdy o něčem říkáme, že je jedno, je-li tu koli-
kost* a nepřetržitost, jindy, že není jedno, netvoří-li ce-
lek, to jest, nemá-li jednotný tvar; například neřekneme
asi, že stejným způsobem je jednem, uvidíme-li části
15 střevice jakkoli složené, | leda pro nepřetržitost, nýbrž
jenom tehdy, jsou-li části složeny tak, že jsou skutečně

střevícem* a mají tedy jednotný tvar. Proto také kružnice
je ze všech čar jednotná v nejvyšší míře, poněvadž je
celistvá a dokonalá.

(3) Jedno (*heni einai*) je však počátkem čísla; neboť
první míra je počátkem. První totiž, čím něco poznává-
me, je první mírou | každého rodu; tedy jedno je všude 20
počátkem poznatelnosti. Ale jedno není ve všech rodech
totožné. Tu je to totiž čtvrttón, tam samohláska nebo sou-
hláska; jiné je u tíže a opět jiné u pohybu. Všude však je
jedno nedělitelné ať z hlediska kolikosti, nebo tvaru.
| Z toho tedy, co je nedělitelné z hlediska kolikosti a po- 25
kud je kolikostí, nazývá se to, co je úplně nedělitelné
a nemá polohu, jednotkou, monadou, to, co je úplně ne-
dělitelné a má polohu, bodem, to, co je dělitelné v jed-
nom směru, čarou, to, co je dělitelné v dvojím směru,
plochou, a co ve všech, totiž v trojím směru z hlediska
kolikosti, nazývá se tělesem. A naopak všechno, co je
v dvojím směru dělitelné, je plochou, co jenom v jed-
nom, je čarou, a všechno, co z hlediska kolikosti není
dělitelné | v žádném směru, je bodem a jednotkou, a jed- 30
notkou je to, co nemá polohu, a bodem to, co polohu má.

Dále jedny věci slovou jednem co do počtu, druhé co
do druhu, rodu a obdoby. Co do počtu je jednem něco,
čeho látka je jedna, co do druhu, čeho pojem je jeden, co
do rodu, co náleží témuž tvaru kategorie, a co do obdoby,
co se k sobě navzájem má jako | jiné k jinému. Vždycky 35
však následuje pozdější po dřívějším; co je totiž jednem
co do počtu, je jím také co do druhu, ale ne všechno, co
je jednem co do druhu, je také co do počtu; | avšak všech- 1017^a
no je jednem co do rodu, co je jím co do druhu, ne však
všchno, co je jednem co do rodu, je jím také co do dru-
hu, nýbrž jenom podle obdoby; co však podle obdoby je
jedno, není vždy jednem co do rodu.

Je také zřejmo, že mnohé (*polla*) se vypovídá protikladně vůči jedné.* Neboť něco se označuje jako mnohé,
5 (a) poněvadž není nepřetržitě, něco, | (b) poněvadž jeho látka buď první nebo poslední z hlediska druhu je rozdělená, a něco opět, poněvadž je více pojmů, vyjadřujících podstatu, jež je bytím věcí.

7. Jsoucno

Jsoucno (*to on*) se vypovídá (1) jednak mimotně (*kata symbebēkos*), (2) jednak o sobě (*kath' hautō*).

(1) Mimotně < tj. ve smyslu případku >, (a) řekneme-li například: „Spravedlivý je vzdělaný“, (b) nebo: „Člověk je vzdělaný“, (c) anebo: „Vzdělaný je | člověkem“, stej-
10 ně jako řekneme-li: „Vzdělaný staví dům“, poněvadž „být vzdělaným“ připadá staviteli nebo „být stavitelem“ připadá vzdělanci. Neboť tu „být tím a tím“ znamená (*sémainei*) tolik, co „to a to je mimochodem na tom a na tom“. A tak je tomu i v uvedených příkladech. Nazveme-
15 -li totiž člověka vzdělaným a vzdělance člověkem | nebo bělocha vzdělaným nebo tohoto bělochem, je to proto, že tu oba < přívlasky > připadají témuž podmětu; a proto, že < přívlaskem > připadá něčemu jsoucím, a za třetí, nazveme-li to, co je vzdělané, člověkem, proto, že tomuto vzdělané připadá. Tak se i říká, že nebílé jest, poněvadž jest < také > to, na čem mimochodem jest.

20 A tak, mluví-li se o jsoucnu ve smyslu případku, | je to (a) buď proto, že oba < přívlasky > náležejí témuž podmětu, nebo (b) že jeden náleží něčemu jsoucím, anebo (c) že jemu samému náleží to, o čem se vlastně samo ve větě vypovídá.*

(2) Ale o tom, co je samo o sobě, mluví se při všem,

co označují druhy kategorií, výpovědí. Neboť kolikrát se vypovídají, tolikrát označují bytí, čili že něco jest. Ježto tedy z toho, | co se vypovídá, jedno označuje podstatu, čili *co jest (ti esti)*, jiné jakost < čili jaké je co >,* dále kolikost, vztah, činnost nebo trpnost, místo a dobu, má bytí, čili že něco jest, s každou takovou výpovědí tentýž význam. Vždyť není v tom rozdílu, řekneme-li „člověk je uzdravující se“ nebo „člověk se uzdravuje“, ani není rozdílu ve výpovědi „člověk je jdoucí nebo krájející“ a „člověk | jde nebo krájí“. A tak je tomu vůbec.

(3) Dále „býti“ (*to einai*) a „jest“ (*esti*) znamená (*sémainei*) také, že něco je pravdivé (*aléthes*), a „nebýti“, že něco není pravdivé, nýbrž že je mylné (*pseudos*). To platí stejně u kladu a záporu; tak například věta „Sókratés je vzdělaný“ znamená něco pravdivého, nebo věta „Sókratés není běloch“ znamená rovněž něco pravdivého, ale věta | „úhlopříčka není nesouměřitelná“* znamená
35 něco mylného.

(4) Mimoto bytí | a jsoucno v těchto uvedených případech znamená jednak jsoucno v možnosti (*dynamei*), jednak jsoucno ve skutečnosti (*entelecheiá*). Neboť říkáme, že vidoucí je ten, kdo jednak může vidět a jednak skutečně vidí; zrovna tak vědění přičítáme tomu, co jednak vědění může užívat, a jednak tomu, | co ho skutečně
5 užívá; a klidné je jak to, co ve stavu klidu již jest, tak to, co může být v klidu. Podobně je tomu i u podstat; říkáme totiž, že Hermés je v kameni, že v čáře je její polovice, a o obilí mluvíme, když ještě není zralé. Ale to bude třeba vymezit na jiném místě,* kdy je něco možné a kdy ještě ne.

8. Podstata

10 (1) Podstatou (*úsiá*) se nazývají jednoduchá tělesa, jako země, oheň, voda apod., potom vůbec tělesa a co je z nich složeno, živočichové a nebeská tělesa,* jakož i jejich části. Všechno to se nazývá podstatou,* poněvadž se nevyovídá o podmětu, nýbrž ostatní o něm.

15 (2) Jiným | způsobem se podstatou nazývá to, co je příčinou bytí a je obsaženo v tom, co se nevyovídá o podmětu, jako například duše v živočichu.*

(3) Mimoto se podstatou nazývají části, jež jsou obsaženy v takových věcech, v podstatách, a jež tyto ohraničují a označují jako toto zde (*tode ti*), jednotlivinu, a oddělí-li se, ničí se celek, jako například podle některých* pomíjí těleso, odejme-li se plocha, a plocha pomíjí, | odejme-li se čára; a vůbec, jak někteří myslí, takové je číslo, ježto, odstraní-li se, není nic, a ono všechno omezuje.

(4) Dále se podstatou každé jednotlivé věci nazývá ještě bytnost (*to ti én einai*), jejíž výměr tvoří pojem; také to se jmenuje podstatou,* samostatným bytím každé věci.

Z toho tedy vyplývá, že se o podstatě mluví v dvojitým smyslu, (a) jednou jako o posledním podmětu, jenž se již nevyovídá o jiném a jenž | je o sobě jsoucí jednotlivinou a odloučený, a (b) za druhé je podstatou podoba (*morfé*) a tvar (*eidós*) každé věci.

9. Totéž, jiné, rozdílné, podobné

(1) Totéž se vyovídá* předně mimotně, například bílé a vzdělané* je totožné (*to auto*), poněvadž oboje připadá témuž <podmětu>, a rovněž člověk a vzdělané, poněvadž

se vyskytuje jedno na druhém; | a vzdělané je člověkem, 30 protože ono připadá člověku. S každým z obou členů je totožné toto, vzdělaný člověk, a s tímto zase každý z oněch; neboť výrokem „vzdělaný člověk“ se říká, že členy „člověk“ a „vzdělané“ jsou totožné a s těmito oběma onen. Proto se také všechno to nevyovídá obecně; nebylo by totiž správné říkat, že každý člověk je totéž | co 35 vzdělané. Neboť obecné věcem náleží o sobě, ale | přídatná vlastnost nikoliv; ta se zhola vyovídá o jednotlivinách. Vždyť, jak se zdá, „Sókratés“ a „vzdělaný Sókratés“ je totéž; ale „Sókratés“ není nic obecného,* proto také nelze říkat „každý Sókratés“, jako se říká „každý člověk“.

(2) Něco se nazývá totožným | takto, jiné však o sobě, 5 tak, jako se vyovídá „jedno“. Neboť totožným se nazývá, co má jednu látku buď co do druhu nebo co do počtu,* a pak to, co má jednu podstatu. A tak je zřejmo, že totožnost (*tautotés*) je druhem jednosti (*henotés*), buď toho, čeho je více, anebo tak, že se s tím počíná, jako by toho bylo více, jako když se například řekne, že něco je totožné se sebou samým; neboť se pak myslí, jako by to bylo něco dvojitého.

Jinými, různými (*hetera*) | se nazývají* věci, jichž 10 je více buď (a) co do druhů nebo (b) látky nebo (c) pojmu podstaty; a vůbec jiné, různé znamená opak totožného.

Rozdílnými, odlišnými (*diafora*) se nazývá, (1) co je jinaké, ale přece je nějak totožné,* ne snad jenom se zřetelem k počtu, nýbrž se zřetelem buď (a) k druhu nebo (b) rodu anebo (c) analogii. (2) Dále to, (a) čeho rod je jiný, pak (b) protivy a to, (c) co v své podstatě obsahuje | jinakost (*heterotés*).

Podobným (*homoia*) se nazývá, (a) co má úplně stejné 15

vlastnosti, nebo (b) aspoň více vlastností stejných než různých, a co (c) má jednu jakost; (d) také tam, kde je možná změna v protivu, je druhému podobno to, co má většinu nebo nejdůležitější jeho vlastnosti. Protikladem toho, co je podobné, je nepodobné.

10. Protikladné

- 20 Protikladnými (*antikeimena*) se nazývají (1) spor* (*antifasis*), (2) protivy (*tanantia*), (3) vztažné (*ta pros ti*), (4) zbavenost (*sterésis*) a držení* (*hexis*) a (5) krajní meze (*eschata*), odkud a kam se něco vyvíjí, jako například druhy vzniku a zániku; (6) také se mluví o vzájemném protikladu dvou vlastností, jež nemohou být v předmětu zároveň, třebaž je schopen obě v sebe přijmout ať je samy, anebo to, z čeho jsou. Neboť šed' a běl se nemůže
- 25 přivlastňovat zároveň | témuž předmětu; proto to, z čeho jsou, je protikladné.*

- Protivami se nazývá jak (1) to, co je rozdílné z hlediska rodu a nemůže se zároveň přivlastňovat témuž předmětu, tak (2) to, co náleží témuž rodu, ale je co nejvíce od sebe vzdáleno; (3) jednak se tak nazývá to, co se vyskytuje na témž podmětu, schopném je v sebe přijímat, ale je co nejvíce rozdílné, (4) jednak to, co náleží téže
- 30 | schopnosti a co nejvíce se různí, a vůbec to, (5) v čem jsou největší rozdíly buď (a) o sobě nebo (b) rodové anebo (c) druhové. Jiné věci se nazývají protivnými proto, že něco takového obsahují nebo že jsou schopny je v sebe přijímat, je působit a trpět, nebo že je skutečně působí nebo trpí, anebo že znamenají ztrátu nebo nabytí takových
- 35 protiv nebo jejich držení nebo | postrádání. Ježto však jedno a jsoucno se vypovídají mnoha způsoby, vy-

plývá z toho nutně, že se tím musí řídit také to, co se k nim vztahuje, tedy také totožné, jinak a protivné, takže pokaždé nabývají jiného významu podle kategorie.

Druhově jiným (*heteron tó eidei*) | se nazývá to, (1) co 1018^b
náleží témuž rodu, ale není navzájem podřaděno, a to, (2) co je rozdílné, ač je v témž rodu, a pak to, (3) co má protivu v podstatě. (4) A také protivné je navzájem druhově různé, | buď všechno protivné nebo co původně tak bylo 5
nazváno; (5) dále to, co je v posledním druhu rodu a jeho pojem je jiný; tak například člověk a kůň z hlediska rodu jsou nedělitelní, ale jejich pojmy jsou různé; (6) a konečně to, co je rozdílné, ač je v téže podstatě.

Druhově totožným (*tauton tó eidei*) se však nazývá, co znamená protiklad toho.

11. Dřívější a pozdější

(1) Dřívější (*protera*) a pozdější (*hystera*) se vypovídá proto, že v každém rodu je něco | prvního a nějaký počátek; a tak něco je blíže určitému počátku, ať je určen 10
zhola a přirozenou povahou nebo vztahem nebo místem anebo nějakým podmětem. (a) Tak například co do místa dřívější je něco tím, že je blíže nějakému místu přirozeně určenému, například středu nebo kraji anebo nějakému libovolnému místu, a to, co je dále, je pak pozdější. (b) Jinak je tomu co do | času. Tu se totiž dřívějším nazývá to, co je dále od toho, co je nyní, jak je tomu u minulosti – neboť trójská válka je něčím dřívějším než válka 15
s Médy,* poněvadž je vzdálenější od přítomného okamžiku –, anebo co je blíže přítomnému okamžiku, jak je tomu u budoucnosti; dříve totiž budou hry nemejské než pýthijské,* protože jsou blíže nynějšíku, který берeme za

20 počátek a za to, co je první. (c) Jinak je tomu zase
 | co do pohybu. Neboť to, co je blíže prvnímu pohybujícímu, je dřívější, například hoch je dříve než muž; také
 tu je nějaký počátek dán zhola. (d) A opět jinak co do
 mohoucnosti. Neboť tu je dřívější to, co předčí mohoucnosti, i je mocnější; takové je to, na jehož rozhodnutí
 25 závisí jiné, to je právě pozdější, takže, nepohybuje-li | se
 ono, nepohybuje se ani toto, a pohybuje-li se ono, pohybuje se také toto; tu je počátkem rozhodnutí. A konečně
 se něco nazývá dřívějším z hlediska řady; sem náleží to,
 co je od něčeho určitého vzdáleno v určitém poměru,
 například muž stojící vedle je dříve než muž stojící na
 třetím místě a předposlední struna je dříve než poslední;
 tam totiž je počátkem vůdce sboru (*koryfaios*), tu střední
 struna.

30 (2) To vše se tedy nazývá | dřívějším, ale jiné je dřívější
 v poznání, jež je také dřívější zhola. Přitom však
 něco jiného je dřívější (a) co do pojmu (*kata ton logon*)
 a (b) co do smyslového vnímání (*kata tén aisthésin*). Neboť
 (a) co do pojmu je dřívější obecnina (*ta katholú*),
 35 (b) co do smyslového vnímání jednotlivina (*ta kath' hekasta*).
 A co do pojmu je případek | dříve než celek, například
 vzdělání je dříve než vzdělaný člověk; neboť
 pojem nemůže být bez části ucelen. Tu je přece nemož-
 no, aby bylo vzdělané, kdyby nebyl někdo vzdělaný.

(3) Dále se dřívějšími nazývají také vlastnosti (*pathé*), jež
 náležejí tomu, co je dřívější; tak například rovnost je dříve
 1019^a než hladkost, neboť jedno | je vlastností čáry o sobě, druhé
 plochy.

(4) Jedno se tedy nazývá dřívějším a pozdějším v tomto
 smyslu, druhé z hlediska přirozenosti a podstaty, co
 může být bez jiného, kdežto toto bez onoho nikoli; toho-
 5 to rozlišení užil Platón.* Ježto však „býti“ | se vypovídá

mnoha způsoby, je předně (a) dřívější podmět, a proto je
 dříve podstata než případek, (b) potom v jiném smyslu je
 dříve možnost a skutečnost; jedno je totiž dříve v mož-
 nosti, druhé ve skutečnosti. Například co do možnosti je
 dříve polovina čáry než čára celá, část dříve než celek
 a látka dříve než podstata, ale z hlediska | skutečnosti je 10
 to vše později. Neboť část může být skutečně teprve tehdy,
 když se rozloží celek. Jistým způsobem tedy všechno,
 co se nazývá dřívějším a pozdějším, nazývá se tak
 z uvedených hledisek. Neboť jedno může být bez druhého,
 máme-li zřetel k vzniku, například celek bez části,
 druhé, máme-li zřetel k zániku, například část bez celku.
 Stejně je tomu i ve všem ostatním.

12. Mohoucnost (*mohutnost, možnost*)

(1) Mohoucností (*dynamis*) se nazývá počátek pohybu 15
 nebo změny, jenž je v jiném nebo pokud je <to, nač se
 působí> jiné, například stavitelství je mohoucností, jež
 není ve vystavěném, avšak lékařství jako mohoucnost
 může být v léčeném, nikoli však jako léčený.

(2) A tak se vůbec mohoucností nazývá počátek změ- 20
 ny nebo pohybu | v jiném nebo pokud je jiné, potom však
 také <počátek změny> od jiného nebo pokud je jiné. Neboť
 podle této mohoucnosti to, co podléhá účinku popudu,
 něco trpí, i říkáme pak, že může něco trpět, někdy at
 je to cokoli, někdy nikoli se zřením k veškerému trpění,
 nýbrž jenom podléhá-li působení, jímž se zdokonaluje.

(3) Dále se tak nazývá schopnost něco správně nebo 25
 podle záměru provést. Neboť někdy říkáme o těch, kdo
 jen jdou nebo mluví, ale ne | správně nebo ne tak, jak zamýšleli,
 že jsou neschopni mluvit nebo chodit.

(4) A stejně je tomu i u schopnosti zakoušet změnu.

(5) Mimoto se mohoucností nazývají trvalé vlastnosti čili stavy (*hexeis*), jež působí, že něco je vůbec nepřístupno účinku popudu (*apathé*) nebo je nezměnitelno, anebo aspoň změně k horšímu snadno nepodléhá. Neboť něco se láme, tříští, ohýbá a vůbec zaniká nikoli pro svou
30 | mohoucnost, nýbrž pro nemohoucnost a pro nedostatek něčeho; to, co takovému působení nepodléhá, zakouší je jenom stěží a v nezmatelné míře právě pro svou mohoucnost a proto, že to dovede a že je v určitém stavu.

Ježto se tedy o mohoucnosti mluví tolika způsoby, musí se také o tom, co je mohoucí, mluvit (1) jednak jako o tom, co obsahuje počátek pohybu nebo změny – neboť
35 i | to, co pohyb zastavuje, je něčím mohoucím – pro jiné nebo pokud je jiné; (2) jednak jako o tom, když | něco jiného na ně samo může takto působit; a (3) jednak ještě
1019^b i jako o tom, co obsahuje možnost nějaké změny ať k horšímu, nebo k lepšímu. Neboť i to, co zaniká, má v sobě, jak se zdá, možnost zániku, jinak by nezaniklo,
5 kdyby jí nemělo; takto však obsahuje jisté | rozpoložení a tím příčinu a počátek, na jehož základě podléhá takové změně. Někdy se tedy zdá, že právě takovou vlastnost má buď proto, že něco má, nebo proto, že je toho zbaveno. Znamená-li pak zbavenost, stav „nemít něco“, v jistém smyslu stav „mít něco“, je asi všechno mohoucí tím, že něco má, přičemž se nazývá jsoucím jenom stejnojmenně; a tak něco je mohoucí tím, že má nějakou trvalou
10 vlastnost a počátek, a rovněž | tím, že je toho zbaveno, je-li možno, aby mělo, čeho je zbaveno. (4) A jednak se konečně něco nazývá mohoucím proto, že nic jiného nebo pokud je <samo> jiné neobsahuje možnost nebo počátek, jenž by mohl přivodit jeho zánik. (5) A dále se tak nazývá všechno proto, že může buď vůbec vzniknout,

nebo že může vzniknout správným způsobem nebo nevzniknout. Vždyť taková možnost je i v neživých předmětech, například v nástrojích; neboť o jedné lyře se říká, že může | zvučet, o druhé nikoli, nezní-li totiž ladně. 15

Nemohoucnost (*adynamiá*) je zbaveností mohoucnosti a druhem odepření počátku, o němž byla právě řeč, buď (a) vůbec nebo (b) u toho, co mohoucnost přirozeně má, anebo (c) také tehdy, kdy by ji přirozeně mělo mít; neboť neříkáme v stejném smyslu, že hoch, muž a kleštětec* je nemohoucí plodit. Dále proti každému druhu
| mohoucnosti je druh nemohoucnosti, a to jak proti mohoucnosti, jež působí jenom pohyb, tak proti té, jež působí pohyb správný. 20

Nemohoucím se také nazývá jednak (1) to, co se tak nazývá z hlediska nemohoucnosti, jednak (2) to, co se jinak nazývá nemožným (*adynaton*) proti možnému. Tak nemožné je to, čeho opak je nutně pravdivý; například je nemožné, aby úhlopříčka čtverce byla souměřitelná, | po-
něvadž by to bylo nesprávné a poněvadž opak toho je nejen pravdivý, nýbrž i nutný, totiž nesouměřitelnost úhlopříčky; že by tedy byla souměřitelná, je nejenom mylné, nýbrž nutně mylné. Naopak možné jest, čeho opak není nutně nesprávný; možné je například, že člověk sedí, neboť | není nutně nesprávné, aby nesesedl. 25
Možné tedy, jak řečeno, znamená jednak (a) to, co není nutně mylné, jednak (b) to, co je pravdivé, a jednak (c) to, co může být pravdivé. 30

V přeneseném smyslu se v geometrii mluví o mocnině (*dynamis*).

O těchto různých významech slova „možný“ nemluví se tedy z hlediska pojmu „mohoucnost“. | Ale všechno, 35
co se tak jmenuje z hlediska tohoto pojmu, jmenuje se tak jenom se zřetelem | k prvnímu významu, že totiž je 1020^a

to počátek změny v jiném nebo pokud <samo> je jiné. Neboť jiné se nazývá mohoucím proto, že něco jiného nad ním takovou mohoucnost má nebo nemá, anebo má určitým způsobem. A stejně je tomu u toho, co je nemo-
houcí (*ta adynata*).

- 5 A tak vlastní pojem | mohoucnosti v prvním významu je asi ten, že je to počátek, působící změnu v jiném nebo pokud je <samo> jiné.

13. Kolikostní, kolikost

Kolikostním (*poson*) se nazývá, co se dá rozdělit v díly, z nichž pak každý, ať jsou dva anebo ať je jich více, je přirozeně něčím jedním a něčím určitým. (1) Množství (*pléthos*) je tedy druh kolikostního, dá-li se počítat,
10 (2) velikost pak, dá-li se měřit. | (1) Množstvím se pak nazývá, co se dle možnosti dá dělit v části nesouvisící, a (2) velikostí, co se dá dělit v části souvisící, nepřetržitě. Veličina nepřetržitá v jednom směru nazývá se délkou, ve dvou směrech šířkou, ve třech hloubkou. Množství omezené nazývá se číslem, délka čarou, šířka plochou, hloubka tělesem.

- 15 Dále | se něco nazývá (A) kolikostním o sobě, něco (B) mimochodem; například čára je něčím kolikostním o sobě, vzdělané mimochodem.

(A) To však, co je kolikostní o sobě, je opět kolikostní jednak (a) z hlediska podstaty, například čára – neboť v pojmu, jenž udává podstatu, je obsažena kolikost (*to poson*) –, jednak jako (b) vlastnost a stav | takové podstaty, například mnoho a málo, dlouhé a krátké, široké a úzké, hluboké a mělké, těžké a lehké apod.* Také veliké a malé i větší a menší jak o sobě, tak ve vzájemném

vztahu, jsou | vlastnostmi kolikosti o sobě, ale tyto výrazy se přenáší také na jiné. 25

(B) Z toho však, o čem se říká, že je kolikostní mimochodem, (a) jedno se tak nazývá ve smyslu shora uvedeném, že totiž vzdělané a bílé je kolikostní, poněvadž je tu něco kolikostního, čemu náležejí, (b) druhé se tak nazývá v tom smyslu jako pohyb a čas; neboť také tato označení vyjadřují něco kolikostního | a nepřetržitého, 30 poněvadž se dá dělit to, čeho jsou vlastnostmi. Nemíním tu to, co je uváděno v pohyb, nýbrž spíše dráhu, v níž bylo uvedeno v pohyb. Neboť ježto ta je kolikostní, je kolikostní i pohyb, a ježto pohyb, tedy i čas.

14. Jakostný, jakost

(1) Jakostným (*to poion*) se nazývá jedním způsobem rozdíl podstaty, například člověk je živá bytost určité jakosti, poněvadž je dvounohý, kůň, poněvadž je čtyřnohý; | a kruh je obrazec určité jakosti jako obrazec bez úhlů, 35 ježto rozdíl, | vyznačující jeho podstatu, znamená jakost 1020^b (*poiotés*). Takto tedy jakost znamená rozdíl podstaty.

(2) Jiným způsobem se pak vypovídá jako věci nehybné a matematické. Tak určitou jakostí jsou čísla, například složená, a to ta, jež nejdou za sebou jenom v jedné řadě, nýbrž ta, jejichž obrazem (*miméma*) je | plocha a těleso – jsou to čísla, jež jsou sama sebou jednou nebo dvakrát násobena.* Jakost je vůbec to, co je mimo kolikost obsaženo v podstatě. Podstatou každého čísla je totiž to, čím jedenkrát jest; například podstatou čísla šest není to, co je dvakrát nebo třikrát,* nýbrž co je jedenkrát; neboť šest je jedenkrát šest.

(3) Dále se jakostnými nazývají vlastnosti pohybova-

10 ných podstat, například teplota a studenost, | bělost a černost, těžkost a lehkost, a tak všechno, podle čeho, mění-li se, se také o tělesech vypovídá, že se zjinačují.

(4) Mimoto se jakost vypovídá se zřením k ctnosti a špatnosti a vůbec vzhledem ke zlu a dobru.

15 A tak jakost se vypovídá asi dvěma způsoby, z nichž jeden je vlastní. (A) Předně totiž | jakost je rozdíl podstaty a k ní jako část náleží jakost čísla; neboť je určitým rozdílem podstat, jenže nikoli podstat pohybovaných, nebo aspoň ne pokud jsou pohybovány. (B) Za druhé jakostí jsou vlastnosti předmětů podléhajících pohybu, pokud mu podléhají, a rozdíly pohybů. Dobrost a špatnost jsou jistou částí vlastností; neboť projevují rozdíly
20 | pohybu a skutečné činnosti a na rozdílech závisí, zda to, co je v pohybu, dobře nebo špatně rozvíjí činnost nebo přijímá působení. Neboť to, co se může pohybovat a být činné tím a tím způsobem, je dobré, co však oním a oním a opačně, je špatné. V nejvyšší míře však dobré a zlé označuje jakost u oduševněných bytostí a mezi nimi zase
25 především u těch, jež mají | svobodnou vůli.

15. Vztažné

(1) Vztažným (*pros ti*) se nazývá* jednak to, co se k sobě má jako dvojnásobné k polovině a trojnásobné k třetině, a vůbec jako mnohonásobné k zlomku a převyšující k převyšovanému; (2) potom, co se k sobě má jako zahřívající k zahřátému, krájející k | rozkrojenému a vůbec
30 jako se má činné k trpnému čili to, co působí, k tomu, co působení zakouší; (3) dále jako se má měřitelné k míře, věditelné k vědění a vnímatelné k vnímání.

(1) V prvním případě se nazývají vztažnými co do po-

čtu buď zhola, nebo určitým způsobem, vzájemně, nebo vzhledem k jedničce; například něco je dvojnásobné vzhledem k jedničce a je určitým počtem, něco | je
35 vzhledem k jedničce mnohonásobné co do počtu, ale nikoli co do určitého počtu, například toho | nebo onoho;
1021^a vztah tří polovin k dvěma třetinám je vztahem určitého čísla k určitému; ale vztah dvou čísel, z nichž jedno obsahuje druhé a ještě nějakou jeho část,* je vztahem neurčeného počtu, jako je u vztahu mnohonásobného k jedničce. Ale převyšující vzhledem k převyšovanému je
5 vůbec neurčené; | neboť číslo je souměřitelné, tu je však základem číslo nesouměřitelné, ježto převyšující se má k převyšovanému tak, že je stejně veliké a k tomu ještě něco; to něco je však neurčité a může převyšovanému být právě tak rovné jako nebýt.*

Ve všech těchto případech tedy se vztažné vypovídá co do počtu a co do vlastností počtu, a právě tak ještě stejné, | podobné a totožné, ač v jiném způsobu. Neboť toto
10 všechno se vypovídá vzhledem k jednu. Totožné je totiž to,* co má jednu podstatu, podobné to, co má jednu jakost, a stejné, co má jednu kolikost. Jedno je však počátkem a měrou počtu, takže všechny tyto druhy vztažného se vypovídají co do počtu, ač ne všechny v témž způsobu.

(2) Avšak | vztah mezi tím, co je schopno působit (*ta poiétika*), a tím, co je schopno působení přijímat (*ta pathétika*), záleží v mohoucnosti působit a působení zakoušet a v uskutečnění těchto mohoucností. Tak vztah toho, co může zahřívát, k tomu, co může být zahříváno, záleží ve vzájemné mohoucnosti, a opět zahřívající k zahřátému a krájející k rozkrojenému záleží ve vzájemném uskutečnění. Číselné vztahy však nejsou uskutečňováním
20 mohoucnosti, leda tak, | jak jej má to, co je odlišné od čísla* a co je podmětem číselného poměru. Z toho však,

co se nazývá vztažným co do mohoucnosti, uvádí se mnohé i ve vztah časový, například to, co působilo, ve vztah k tomu, co bylo způsobeno, a to, co bude působit, ve vztah k tomu, co bude působeno. Tak se totiž nazývá také otec otcem synovým; neboť jedno bylo nějak činné,
25 | druhé něco zakusilo. Mimoto se ještě něco nazývá vztažným co do zbavení mohoucnosti, jako je nemožné a všechno takové, například neviditelné.*

(3) U všeho tedy, co se nazývá vztažným co do počtu a mohoucnosti, je vztažné tím, že se svým bytím jako takovým vztahuje k něčemu jinému,* nikoli proto, že by se <pouze> něco jiného vztahovalo k němu; ale měřitelné,
30 věditelné a | myslitelné nazývá se vztažným proto, že se jiné vztahuje k němu. Neboť myslitelné značí, že je myšlení, jež ho myslí; myšlení však není ve vztahu k tomu,* jehož myšlením jest, neboť by se tu říkalo dvakrát totéž. A podobně vidění je viděním něčeho, nikoli | viděním toho, komu náleží – ač by se to vpravdě mohlo také říci –, nýbrž vztahuje se k barvě nebo k něčemu jinému takovému. Jinak by se řeklo dvakrát totéž, že totiž vidění je viděním toho, koho je viděním.

(A) To tedy, co se nazývá vztažným o sobě, nazývá se tak jednak takto, jednak jsou-li takové jeho | rody; například lékařské umění je něco vztažného, poněvadž jeho rod, to je věda, jest, jak se zdá, něčím vztažným. Dále se vztažným nazývá to, podle čeho je nazváno, co je má, tak stejnost (*isotés*), poněvadž stejné (*ison*), a podobnost (*homoiotés*), poněvadž podobné (*homoion*) je vztažné.

(B) Jiné je vztažné ve smyslu nahodilosti.* Tak například člověk je něco vztažného, protože mu nahodile náleží, že je dvakrát takový než něco jiného, | a dvojnásobné je něco vztažného; nebo bílé, když témuž jako nahodilá vlastnost náleží bílé a dvojnásobné.
10

16. Dokonalé, dokonalost

(1) Dokonalým (*teleion*) se předně nazývá to, mimo co nelze již nic nalézt,* ani jedinou jeho část; tak například čas každé věci je tehdy dokonalý, dokončený, nemůže-li se mimo něj nalézt žádný čas, jenž by byl částí toho času.

(2) Dále se dokonalým nazývá, | v čem z hlediska zdatnosti a dobrosti není již nic, co by je v jeho druhu převyšovalo; například dokonalý je lékař a dokonalý je pištec, když vlastní zdatnosti v jeho oboru nic neschází. Odtud ten výraz přenášíme i na to, co je špatné; tak říkáme, že sykofant je dokonalý a že zloděj je dokonalý, ježto o nich užíváme také slova „dobrý“*, říkájice, že je to dobrý | zloděj a dobrý sykofant, a dobrá výkonnost, zdatnost 20 (*areté*) je druhem dokonalosti (*teleiōsis*). Neboť každá jednotlivá věc je tehdy dokonalá a každá podstata je tehdy dokonalá, když její vlastní zdatnosti v příslušném druhu neschází* žádná část přirozené velikosti.

(3) Mimoto se dokonalým nazývá, co dosáhlo náležitěho konce; neboť podle toho, že dospělo | konce, nazývá se dokončeným, dokonalým. A tak, ježto konec je něčím posledním, přenášíme výraz také na to, co je špatné, i říkáme, že něco dokonalé zaniklo a dokonalé bylo zničeno, když už nic nezbývá pro úplný zánik a pohromu, ale dosáhlo krajní meze. Proto také konec (*teleuté*) v přeneseném významu znamená cíl (*telos*),* protože obojí je něčím posledním. Cíl však značí | také konečný účel. 30

(A) Tolika způsoby se tedy vypovídá to, co znamená dokonalé o sobě; jedno proto, že mu na dobrosti nic neschází ani že v ničem není převyšováno, ani že mimo ně samo nelze již nic nalézt.

(B) Druhé proto, že vůbec v příslušném rodu není pře-

1022^a vyšováno a ani nic | mimo ně není. Podle toho pak ostatní bývá tak nazýváno proto, že buď něco takového působí, nebo má, nebo se s tím shoduje, anebo že se jinak vypovídá vůči tomu, co se původně nazývá dokonalým.

17. Omezení, mez

(1) Omezením (*peras*) se nazývá krajní mez (*to eschaton*) každé věci, jednak jako první, | mimo něž nelze z věci nic nalézt, a jednak jako první, uvnitř něhož se nalézá všechno, co věci náleží.

(2) Omezením se dále nazývá to, co tvoří tvar velikosti nebo toho, co velikost má.

(3) Omezením se dále nazývá cíl každé věci, to jest, kam směřuje pohyb a jednání, nikoli odkud vychází, i když se tím někdy rozumí oboje, kam i odkud.

(4) Dále se omezením nazývá i účel a podstata každé věci a její bytnost, jež je mezi | poznání, a když poznání, tedy i věci.

A tak je zřejmo, že se omezení vypovídá tolika způsoby, v kolika se vypovídá počátek, ba ještě více způsoby; neboť počátek je druhem meze, ale ne každá mez je počátkem.

18. Podle čeho, proč. Samo o sobě

„Podle čeho“ (*to kath' ho*) se vypovídá mnoha způsoby.

(1) Jedním způsobem vypovídá tvar (*eidos*) | a podstatu (*úsiá*) každé věci; například to, podle čeho se někdo nazývá dobrý, je dobro samo (*auto agathon*).

(2) Jiným způsobem to, v čem jako prvním přirozeně

něco vzniká, jako barva v ploše. Tedy „podle čeho“ prvního způsobu znamená tvar (*eidos*), druhého látku (*hýlé*) a první podmět věci.

Vůbec se však „podle čeho“ vypovídá tolika způsoby jako | „příčina“; (3) neboť se říká „pro co, proč (*kata ti*) přišel“, nebo (4) „k čemu, za jakým účelem (*hú heneka*)“, a „podle čeho, proč (*kata ti*) bylo usuzováno mylně nebo správně“ čili jinak „co bylo příčinou (*aition*) správného nebo mylného usuzování“.

(5) Dále se výraz „podle čeho“ vypovídá o poloze, podél čeho někdo stojí nebo podle čeho jde; všechno to znamená totiž polohu a místo.

Proto se také | „podle sama sebe“ čili „samo o sobě“ (*to kath' hautó*) vypovídá mnoha způsoby.

(1) Neboť to, co je o sobě, znamená jednak bytnost (*to ti én einai*) každé věci, například Kalliás o sobě je Kalliás a bytnost Kallia.

(2) V jiném smyslu znamená všechno, co je v podstatě (*ti estin*) obsaženo (*hyparchei*); například Kalliás o sobě je živá bytnost, poněvadž „být živou bytností“ je obsaženo (*enyparchei*) v pojmu „Kalliás“, neboť Kalliás je druhem živé bytnosti.

(3) Dále | „o sobě“ znamená to, co věc <buď celá> nebo v některé své části prvotně má, například plocha je bílá o sobě, člověk o sobě má život. Neboť duše je částí člověka a je prvním činitelem, v němž je život.

(4) A tak za čtvrté „o sobě“ je také to, co nemá příčinu v jiném. Neboť je mnoho příčin člověka, totiž bytnost živá a dvounohá, ale přesto je člověk o sobě | člověkem.

(5) Konečně „o sobě“ je to, co náleží jenom jedné věci a pokud je jenom jedna; proto to, co je odloučené (*kechórismenon*), je o sobě <nebo pro sebe>.

19. Rozpoložení

1022^b Rozpoložení (*diathesis*) se nazývá uspořádání částí v tom, co části má, uspořádání (a) co do místa, (b) co do mohoucnosti nebo (c) co do tvaru. Neboť musí mít určitou polohu, jak ukazuje již jméno „rozpoložení“.

20. Držení, stav

(1) Držením (*hexis*) se nazývá* jednak jakýsi druh skutečné činnosti | držícího a drženého – jako určitý druh jednání nebo pohybu. Neboť kdykoli jedno dělá a druhé je děláno, je dělání (*poiésis*) uprostřed (*metaxy*); tak i mezi tím, kdo oděv drží, a drženým oděvem je uprostřed držení. To tedy zřejmě nemůže mít opět držení; neboť by se šlo bez omezení, kdyby bylo možno mít dr-
10 zení | drženého.

(2) Za druhé se držením nazývá rozpoložení, podle něhož rozpoložené je buď v dobrém, nebo špatném stavu (*eu é kakós diakeitai*), a to buď o sobě, nebo vzhledem k jinému; tak například zdraví je druhem stavu, neboť je takovým rozpoložením.

(3) Konečně se o držení jako stavu mluví, jestliže část má takové rozpoložení. Proto určitým stavem je také dobrá vlastnost, zdatnost (*areté*)* částí.

21. Trpnost

15 (1) Trpností (*pathos*) se nazývá* jednak jakost, vzhledem k níž se věc může zjinačovat, jako například bílé a černé, sladké a hořké, těžké a lehké apod.

(2) Jednak se tak nazývají činnosti tomu odpovídající a jakostní změny samy.

(3) Ale především se tak zovou škodlivé jakostní změny čili přejinačování (*alloiósisis*) a pohyby, | a tu zase 20 zvláště ty, jež působí bolest a strast. A konečně se za případy trpění pokládají velké nehody a strádání.

22. Zbavenost

(1) Zbavenost (*sterésisis*) se vypovídá předně,* když věc nemá něco, co by vlastně mít mohla, i když to sama od přirozenosti nemá; tak se například říká, že rostlina nemá oči.

(2) Za druhé se o ní mluví, | když věc něco nemá, ač je 25 to přirozeno buď jí samé nebo jejímu rodu. Tak například zraku je zbaven <některý> člověk a krtek, ale každý jinak; jeden z hlediska rodu, druhý sám o sobě.

(3) Dále, když věc něco nemá, ač by to svou přirozeností mít měla, a to v době, kdy by to měla mít; neboť slepota je druhem zbavenosti, ale slepý je někdo ne v každém věku, nýbrž nevidí-li ještě ve věku, kdy by měl vidět. | Podobně jestliže někdo něco nemá, ač je mu to 30 přirozeno, kde, pokud, vzhledem k čemu a jak by měl mít.*

(4) Dále se zbaveností nazývá násilné odnětí věci.

(5) Druh zbavenosti se vypovídá také všemi způsoby, jimiž se označuje zápor s pomocí předpony „ne“ <nebo „bez“>. Neboť nerovným se něco nazývá proto, že nemá rovnosti, ač by jí mělo mít; neviditelným, | co vůbec 35 nemá barvu anebo jenom v malé míře, a beznohým, co vůbec nemá nohou anebo má nepatrné.

(6) Mimoto se tak nazývá to, | co má něco jenom v ma- 1023^a

lé míře, jako například bezjaderné ovoce; to proto, že má nepatrné množství jader.

(7) Dále to, co se provádí ne snadno nebo ne dobře; tak se nedělitelným nazývá nejen to, co se vůbec nedá dělit, nýbrž i to, co se dá krájet ne snadno a ne dobře.

(8) Konečně to, co vůbec něco nemá; neboť slepým se nenazývá | jednooký, ale ten, kdo nevidí na obě oči. Proto není každý člověk dobrý nebo špatný, spravedlivý nebo nespravedlivý, nýbrž je i něco uprostřed.

23. Mít

„Mít“ (*echein*) se vypovídá mnoha způsoby.

(1) Předně znamená tolik, co mít v držení podle své přirozenosti nebo podle svého puzení. Proto | se říká, že horečka drží člověka, tyrani mají, ovládají obce a šat má ten, kdo jej nosí.

(2) Jinak to, v čem se něco vyskytuje jako v podmětu, který je schopen je v sebe přijmout, například kov má tvar sochy a tělo má nemoc.

(3) Mimo to ještě vztah objímajícího k objímanému; neboť se říká, že jedna věc má druhou, je-li tato onou objímána | čili je-li v ní obsažena, například nádoba má tekutinu, město lidí a loď plavce; a tak i celek má části.

(4) Dále to, co jinému brání v pohybu a jednání podle vlastního nutkání, má je nebo drží, jako například sloupy drží, mají na sobě ležící břímě, a jako básníci vypravují, že | Atlás nese, má na sobě nebe, v domnění, že by se jinak zřítilo na zemi, jak to tvrdí i někteří badatelé o přírodě. A tak se říká i o tom, co je soudržné, nepřetržitě, že v sobě má, co spolu drží, ježto by se jinak <ony věci> v svém puzení od sebe odloučily.

Ale také „být v něčem“ se vypovídá podobně jako „mít“ a | k němu se druží.

25

24. Být z něčeho

(1) „Být z něčeho“ (*to ek tinos einai*) se vypovídá, když něco je z jiného jako ze své látky, a to opět dvojnásobem, (a) buď co do prvního rodu nebo (b) co do posledního druhu, jako například v prvním smyslu všechno tekuté je z vody, v druhém smyslu socha je z kovu.

(2) Potom se tak vypovídá | jako první hybný počátek, například na otázku: „Z čeho vzešla půtka?“ zní odpověď: „Z nadávky.“ Nadávka je totiž počátkem půtky.

(3) Dále to, co vzchází ze složeniny, z látky a tvaru; tak jsou části z celku, jednotlivé zpěvy z *Íliady* a z domu kameny. Neboť tvar je cílem a koncem a to, co dosáhlo cíle, je ukončené.

(4) Jiným způsobem se vypovídá tak, jako je tvar z částí, například člověk je z toho, co má dvě nohy, a slabika z hlásek. Neboť to je něco jiného, | než když socha je z kovu; neboť složená podstata je z látky, jež je přístupná smyslovému vnímání; ale také tvar je z látky tvaru.*

(5) V uvedených případech se tedy „být z něčeho“ vypovídá takto, někdy jestliže se jeden ze zmíněných významů vztahuje jenom k jedné části, například dítě je z otce a matky | a rostliny jsou ze země, poněvadž jsou z jedné její části.

(6) Dále znamená „být časově po něčem“, například noc vzchází ze dne a z jasného počasí bouře, poněvadž jedno je po druhém. V těchto případech se tak vypovídá (a) jednak proto, že je tu střídavá změna jako v příkladech právě uvedených, (b) jednak proto, že je tu jenom

10 co do času jedno po druhém, jako například z rovnodennosti | vzešla plavba, poněvadž začala po rovnodennosti, a z Dionýsií Thargélie,* poněvadž jsou po Dionýsiích.

25. Část

(1) Částí (*meros*) se nazývá jednak (a) to, v co se nějak dá rozložit množství; neboť to, co bylo odděleno od něčeho kolikostního jako takového, nazývá se vždy jeho 15 částí, například dvě jsou v jistém smyslu částí | tří. (b) Jinak se tak nazývá jenom to, co je měřítkem pro to, co je kolikostní; dvě jsou tedy v jistém smyslu částí tří, v jistém smyslu nikoli.

(2) Dále se částí nazývá to, v co se dá rozložit tvar, přičemž se však nehledí ke kolikosti, a tak se říká, že druhy jsou částí rodu.

(3) Dále to, v co se něco rozkládá, nebo z čeho se skládá | celek nebo tvar anebo jeho nositel, například částí 20 kovové koule nebo kovové krychle je kov, to je látka, v níž je tvar; také úhel je částí.

(4) Konečně částí celku jsou také znaky v pojmu, označujícím jednotlivou věc, a tak také rod se nazývá částí 25 druhu,* jinak však | druh je částí rodu.

26. Celé

(1) Celým (*holon*) se nazývá to, čemu neschází žádná z částí, podle kterých se nazývá přirozeným (*fysei*) celkem.

(2) Za druhé také to, co částí v něm obsažené tak objímá, že tvoří jednotu, a to dvojím způsobem; (a) buď tak,

že každá pro sebe je jednem, jednotou, (b) nebo tak, že z nich jedno vzniká. (a) Neboť to, co je obecné (*katholú*) a co se zcela (*holós*) vypovídá, | jako by to byl celek, je 30 obecné tak, že objímá mnohé tím, že se vypovídá o každé jednotlivě a že všechny jednotlivě tvoří jedno,* například člověk, kůň, bůh, poněvadž všichni jsou živoucími bytostmi. (b) Nepřetržitě a omezené je však tam, kde je jedno z více částí, a to zvláště vyskytují-li se v něm 35 v možnosti, ne-li, tedy ve skutečnosti.* A sem | náleží spíše to, co je takové od přírody než uměním, jak jsme také řekli při výkladu výrazu „jedno“;* neboť celistvost je druhem jednotnosti.

(3) Dále u množství, jež má začátek, střed a konec, 1024^a (a) které při poloze a uspořádání netvoří rozdíl, užívá se slova „vše“ (*pán*),* (b) tam však, kde tvoří rozdíl, užívá se výrazu „celý“ (*holon*). (c) Tam, kde může být obojí, je možno říkat i „celé“ (*hola*), i „všechno“ (*panta*); takové je to, čeho přirozenost, změní-li se uspořádání částí, zůstává sice táž, | ale ne tvar, například vosk a oděv; neboť 5 tu se říká i „celé“, i „vše“, ježto jim přísluší oboje. Ale voda, tekutiny i číslo označují se výrazem „vše“, neříká se však celé číslo a celá voda, leda ve smyslu přeneseném. U věcí – myslí-li se jako jedno – se užívá výrazu „všechny“ (*to panta*), myslí-li se všechny jejich oddělené částí. | Tak se říká: tento veškerý (*pás*) počet, tyto 10 všechny (*pásai*) jednotky.

27. Kusé

Kusým (*kolobon*) se nenazývá kdekeré množství, nýbrž (A) takové, které musí být dělitelné a tvořit celek. Číslo dvě není kusé, odejme-li se od něho jednička – neboť

(a) u toho, co je kusé, nerovná se nikdy to, co schází,
 15 tomu, co zbývá –, a vůbec číslo nemůže být kusé. | (b)
 Neboť podstata musí zůstat; schází-li poháru kus, přece
 ještě zůstává pohárem, ale číslo v takovém případě není
 již totéž. (c) Avšak ani to, co má nepodobné části, není
 všechno kusé. Neboť i mnohé číslo má nepodobné části,
 například dvojku a trojku.* (d) Vůbec kusým, necelým
 20 nemůže se stát nic, čeho části nedají se rozlišovat* podle
 polohy a uspořádání, například voda nebo oheň; | kusé
 musí být vždy takové, že podle své podstaty má určitou
 polohu a uspořádání částí.

(B) Mimoto musí být nepřetržitě. Neboť např. harmo-
 nie se sice skládá z nestejnorodých částí, jež mají urči-
 tou polohu, přece se však nestává kusou.

(C) Kromě toho se kusým, neúplným nestane ani to, co
 tvoří celek, pozbude-li kterékoli části; (a) odňata nesmí
 být ani jeho podstatná část, ani (b) není lhostejno, na kte-
 25 rém místě je odňata; například pohár | není kusý, je-li
 provrtán, nýbrž jenom je-li ulomeno ucho nebo kus okra-
 je. A člověk není necelý, vadný, ztratí-li kus masa nebo
 slezinu, nýbrž pozbude-li končetiny, a ani to ne vždy,
 (c) nýbrž takovou, jež nikdy znovu nenarůstá, když byla
 zcela odňata. Proto lidé holohlaví nejsou vadní, zkomolení.

28. Rod

(1) Výrazem „rod“ (*genos*) se označuje jednak nepře-
 30 tržité vznikání jedinců | téhož druhu. Tak se například
 říká „dokud potrvá rod lidí“ a míní se tím „dokud jejich
 plození bude nepřetržité“.

(2) Jednak se však vypovídá také tam, když lidé odvo-
 zují původ od někoho, kdo je prvním hybným počátkem.

Tak se mluví o rodu Hellénů a o rodu Iónů, poněvadž
 jedni pocházejí od Helléna, druzí od Ióna jako původce.
 Přitom je důležitější činitel | plodící než ten, od něhož 35
 pochází látka, ač se někdy mluví o rodu také tam, kde se
 původ odvozuje od ženy, například když se mluví o po-
 tomstvu Pyrrhině.

(3) Dále se rod vypovídá, jako když se říká, že plocha
 | je rodem obrazců plošných a těleso rodem obrazců pro- 1024^b
 storových. Neboť každý obrazec je plochou nebo tělesem
 tohoto určitého druhu; plocha a těleso jsou podmětem
 pro rozdíly.

(4) Konečně se rodem nazývá u pojmového určení nej-
 vyšší znak, jenž | vypovídá, co věc jest, a jeho zvláštní 5
 vlastnosti pak tvoří druhové rozdíly.

Výrazu „rod“ se tedy užívá tolika způsoby; jednou
 z hlediska nepřetržitého vznikání téhož druhu, podruhé
 z hlediska prvního stejnorodého hybatele, a konečně se
 ho užívá o látce; neboť to, čemu náleží jakostní rozdíl, je
 podmětem, jež nazýváme látkou.

Rodově | rozdílnými se však nazývají věci, (a) jejichž 10
 první podklad je jiný a kde se jedno nedá rozložit v jiné
 ani oboje v totéž. Tak rodově něčím jiným je tvar a látka
 a (b) všechno to, co náleží různému druhu kategorie
 jsoucna. Neboť jedno jsoucno znamená „co je to“, druhé
 nějakou jakost, a tak dále podle rozlišení uvedených 15
 | dřívě,* a to se nedá uvést ani v sebe navzájem, ani v ně-
 co třetího společného.

29. Omyl, klam

(1) Omylem, nepravdou (*to pseudos*) se nazývá (a) jed-
 nak nepravdivá věc, a to předně, jestliže se něco nesho-

20 duje nebo nemůže shodovat se skutečností, jako když se řekne „úhlopříčka je | souměřitelná“ nebo „ty sedíš“. Tu jedno je vždy nepravdivé, druhé někdy; neboť v tomto případě je nejsoucím. (b) Za druhé se tak nazývá to, co sice je jsoucí, ale tak, že se přirozeně buď nejeví takové, jaké jest, anebo se jeví takové, jaké není, jako například stínová malba* a sny; něco sice jsou, ale nejsou to, čeho obraz do nás vkládají.

25 (2) V tom smyslu se tedy věci | nazývají nepravdivými <či mylnými>, buď proto, že nejsou, anebo že představa, kterou vzbuzují, je představou toho, co není. Mylný pojem (*logos*) je však ten, který, pokud je mylný, vztahuje se k něčemu, co není. Proto každý pojem je mylný, který je utvořen o jiné věci než o té, vzhledem k níž je pravdivý, například nesprávný je pojem trojhranného kruhu. O každé věci je sice v jednom smyslu jenom jeden po-
30 jem, bytnost, v jiném smyslu je jich však | mnoho, ježto v jistém smyslu táž věc je sama o sobě, ale sama o sobě i s určitými vlastnostmi, například Sókratés a vzdělaný Sókratés. Nesprávný pojem je však zhoła pojmem o ničem. Proto to byla prostoduchá domněnka Antisthenova, když měl za to, že se o žádné věci nemá vypovídat nic jiného než její vlastní pojem, o jedné jenom jedno. Z to-
35 ho vyplývalo, že by nebyl možný žádný spor, ba ani žádné mylné tvrzení. Ale spíše je | možno, že se o každé věci dá vypovídat nejen její vlastní pojem, nýbrž také pojem něčeho jiného, ovšem zcela mylně, v jistém ohledu však
1025^a také správně, | například pojem dvojky o čísle osm, řekne-li se, že je dvakrát tolik.*

Takto se tedy vypovídá to, co je nepravdivé.

(3) Člověk se však nazývá klamavým, lživým, když je k řečem tohoto druhu náchylný a záměrně mluví nepravdu pouze z důvodu, aby klamal, a kdo v jiných vzbuzuje

takové pojmy | tak, jako i říkáme, že jsou nepravdivé 5 věci, jež vzbuzují klamnou představu. Proto mate důkaz v *Hippiovi*,* který tvrdí, že člověk může být lživý a zároveň pravdivý. Tam totiž za lživého člověka pokládá toho, kdo je schopen lhát, ten však, kdo to dovede, je právě vědoucí a rozumný; dále toho, kdo je úmyslně špatný, pokládá za lepšího, zdatnějšího. Ale to je omyl, | k němuž 10 dospěl vyvozením; ten totiž, kdo kulhá úmyslně, je na tom lépe než ten, kdo kulhá bezděčně; přitom se kulháním myslí napodobení, kdežto snad jako je tomu v mravní oblasti, tak i při kulhavosti ten, kdo kulhá úmyslně, je špatnější.

30. Nahodilost, případek

(1) Něčím nahodilým, mimotným (*symbebékos*) se nazývá, co sice podmětu náleží a podle pravdy se o něm 15 | vypovídá, ale nikoli nutně ani zpravidla. Tedy něčím nahodilým jest, když někdo kope jámu, aby zasadil rostlinu, a nalezne poklad. Tu pro toho, kdo jámu kope, je nález pokladu mimotnou, nahodilou příhodou. Neboť ani jedno z druhého nevyplývá nutně nebo jedno po druhém, ani nikdo, sází-li, nenalezá zpravidla poklad. Také ten, kdo je vzdělaný, | může asi být bílý; ježto to však nebývá 20 ani nutně, ani zpravidla, nazýváme to něčím nahodilým. A tak, ježto je druh bytí, jež náleží určité věci, a ježto se mnohé vyskytuje i někde a někdy, bude nahodilým případkem to, co sice skutečně jest, ale ne proto, že něco jiného bylo* anebo že něco bylo nyní nebo zde. Nahodilé tedy nemá určitě vymezenou | příčinu, nýbrž tu, která se 25 právě mimochodem naskytla; a ta je neurčitelná.

Někomu se přihodilo, že přišel do Aigíny, jestliže tam

přišel nikoli proto, že měl v úmyslu tam přijít, nýbrž proto, že tam byl zahrán bouří anebo že byl chycen loupežníky. Taková nahodilá okolnost tedy nastala a jest, ale ne pokud je sama, nýbrž pokud je něco jiného; neboť bouře
30 byla příčinou, že se někdo dostal tam, kam neplul, | totiž do Aigíny.

(2) „Mimotočným“ se nazývá jiným způsobem to, co náleží každé věci <určitého druhu> o sobě, aniž je obsaženo v její podstatě; tak například trojúhelníku náleží, že jeho úhly tvoří dva pravé. A takové <následné znaky> mohou být trvalé, kdežto nahoře uvedené nahodilosti nikdy.

Důvod toho uvedeme jinde.*

KNIHA ŠESTÁ

DALŠÍ VÝKLAD O POVAZE, PŘEDMĚTU
A ÚKOLU METAFYZIKY. ROZTRÍDĚNÍ VĚD1. Roztrídění věd a vztah metafyziky
k ostatním vědám

Hledáme počátky (*archai*) a příčiny (*aitia*) jsoucen, ale, 1025^b
jak je zřejmé, pokud jsou jsoucný (*hé onta*). Neboť zdraví a dobrý stav mají nějakou příčinu a počátky, | prvky 5
a příčiny mají též matematické útvary; ale vůbec každá věda, jež se zakládá na myšlení v pojmech* anebo má-li v něm jen jistou účast, zabývá se zevrubněji nebo obecněji příčinami a počátky. Ale všechny tyto zvláštní vědy zkoumají určité jsoucno a zvláštní, vymezený rod, nikoli jsoucno zhora, nebo pokud je | jsoucnem, ani nijak 10
neuvažují o věci, co jest, čili o podstatě; jedny z podstaty spíše vycházejí a ozřejmují ji smyslovým názorem,* druhé si právě podstatu vzaly za předpoklad* a pak ukazují buď přesněji nebo méně přesně, co všechno náleží o sobě rodu, o němž pojednávají. Je tedy zřejmé, že takovým vyvozením (*epagóge*) | není možný důkaz podstaty ani věci, co jest, nýbrž že je nutný jiný způsob vysvětlení. Zvláštní vědy neříkají rovněž nic o tom, zda 15

